

KOVÁCS DEZSŐ

A ló kérdez

■ TOLSZTOJ-ROZOVSKIJ: LEGENDA A LÓRÓL ■

Tolsztoj és Holsztomer. Szívet sajdító a történet, melyet a gróf mesél, és még inkább szívbemarkoló a zenés játék, amellyel a Vígszínház kedveskedik a törzsközönségének. Már-már túlcordulnak az érzelmeink, akár pityeregthetnénk is egyet, ha nem szégyellnénk az ilyesmit nyilvános helyen, így hát unatkozunk, de csak picinykét, egészen kevéskét.

Mit bír el egy metafora?

Ezzel majdnem azt kérdeztem: mit bír el egy ló?

Mindent, de mindent, különösen, ha derék igavonó, mint a *Holsztomer* meséjében, akit világra szülnék, megedzik, mint az acélt, folszerszámazzák cifra istrángokkal, megkeresheti a maga kancáját is, aztán kiherelik, ahogy kell, hogy csak bámul utána az üres semmibe. De mindenbe bele lehet törődni, még az üres semmittevésbe is; jó sokáig gyötrik aztán a barmot, agyagba döngölik, mint vénülő ifjak deresedő elődeiket, elverik néhányszor, *mint szódás a lovát*, végül levágják, mint a semmirekellő, mihaszna lovacskákat szokták, hogy virslit csináljanak belőlük.

Lósors? *Sors bona, nihil aliud.*

A ló is ember. Mit sem tudunk persze arról a magunk magas tudományával, hogy is nézhet ki mindez a másik oldalról, amonnan, a felcsatolt szemellenzők mögül.

Szép metafora, gazdag metafora. Annyira gazdag, hogy már-már szétfeszíti az ember gyerekének kebelét. Akkor aztán jön a baj, elég megálljt parancsolni a fránya érzelmeknek.

A Vigben az irodalmi metafora kibontásának zenés mutációját látjuk. Jurij Rjasencev verseire, Szergej Vetkin zenéjére, Mark Rozovszkij adaptációja nyomán megelevenedik és előüget egy egész lövilág. Szilaj csikóménes hullámszik körbe-körbe. Feszés ütemre vágtnak elő a szilaj paripák, a lómustrakor meg, mikor a sárga csizmás herceg hátast választ magának, igazán szép lóparódiát láthatunk Kolovratnik Krisztiántól. Csuda mulatságos, ahogy egy öntudatos *lóci* duzzogva átvonaglik a színen. Szeriöz koreográfia, rituális pataemelgetés, hogy válaszolhasson neki a paripacsapat földübörgő szólama. Szeptéptánc patazenére, döndülnek, düb-

Garas Dezső (Holsztomer)

Schiller Kata felvétele

rögnek a deszkák, lőtömeges hullámzanak, és lószólók zötytyentik magába a megszeppent publikumot. A színpad megszüntetve-megőrizve egy egész lóuniverzumot mutat: szalmaboglyából kibomló alakokat, háncscsomókból fölcsapódó tüzes paripasörényeket, fölcsapott-fölcsapódó lófarkakat. Én meg már menet közben érzem, nem leszek képes visszagyömöszölni az előtolakvó nemes veretű mondatokat, akkor aztán *holttestemen át fújó paripák száguldjanak a kivívott diadalra, s még egy szót se szóltam az elősetenkedő öreg gebéről, Foltosról, aki úgy, de úgy tud nézni azokkal a nagy, hűséges lószemeivel.*

Nem jó sors a lósors, na.

A Jasznaia Poljana-i udvarházban, hátul, a kvaszfőző épületek mögött a muzsikings grófnak volt alkalma behatóan megfigyelni a lovacskák, a fák s egyéb élőlények természetét, életét, halálát. Az utóbbiról egyenesen arra a megállapításra jutott, hogy „a fa békésen hal meg, becsülettel és szépen, mert nem hazudik, nem gyötördik, nem fél, nem siránkozik”. (Levél A. Tolsztaijához, 1858.) S bár a *Holsztomer* meséjét ajándékba kapta, azonmód papírra is vetette, aztán évtizedekig szöszölt rajta, s még akkor se volt teljesen meglepődve az opusszal. Elég merész vállalkozás lehetett hát Mark Rozovszkijtól a kisregényt zenés játékká adaptálni a másság embert (lovat?) próbáló hatalmáról, a tulajdonlás és a természetől kapott végtelen szabadság dichotómiájáról.

Van-e alázatosabb formátumos színész, aki ezt az egész bonyolult konglomerátumot meg tudná testesíteni, mint Garas Dezső? Aligha. S van-e együttes, amely e nagyszabású létfilozófiai víziót ilyen egységben, ilyen profizmussal el tudná játszani, táncolni, át tudná lelkesíteni? Alig hihető. Mert itt mindenki s minden a helyén, példának okáért a színpadot beborító és igen jól hasznosítható háncstömeg (díszlet: Khell Csörsz), bele lehet bújni, kazalba lehet hányni, odébb lehet villázní peckes favillákkal (mostanság a színpadra hányt-szört-rakott-halmozott anyagok és tömeges odébb takarítása dívik, mint egykor a pancsolás), s belefeledkezhetünk Horgas Ádám igen feszes és leleményes koreográfiájába is, az Atlantis Színház táncosainak profizmusába, aztán a színészi összjátékba, Hegedűs D. Géza laza, öntudatos hercegének perfekt eleganciájába, Igó Éva hercegi szeretőjének tündökletes nevetésébe, Gyuriska János humorába, Borbiczki Ferenc tábornokának mackós dörmögésébe, Rajhona Ádám főlovászáának kéjes kegyetlenségébe. És akkor ideje végre szólni a meséhez simuló, fülbemáshzó muzsikáról meg a Szevanovity Dusán átültette snájdig dalszövegekről is, amelyekben csak botor kukacoskodók kereshetnek filozófiai dimenziókat vagy settenkedő kételyt. A társulat nagy része egyébként is pompásan veszi a zenei akadályokat, Kútvolgyi Erzsébet éneke belőlem már-már előhívta az egykori slágert, a *Kenyérdalt*, ami majdnem ugyanígy, majdnem ugyanennyire volt szívbe markoló valamikor réges-régen.

Marton László rendezéséről leginkább valami köszönetfélét illelne mondanom, mert Lev Nyikolajevics meséje Adyhoz igazított, újra, akitől, jól tudjuk, egyszer úgyis *minden ellovan*.

Csak a ló kérdez szelíden: „Hát mi lesz ebből, tekintetes úr?”

LEV TOSZTOJ: LEGENDA A LÓRÓL (Vígsház)

Mark Rozovszkij színműve Lev Tolsztoj *Holsztomer* című elbeszélése alapján, két felvonásban. **VERSEK:** Jurij Rjasencev. **ZENE:** Mark Rozovszkij és Szergej Vetkin. **FORDÍTOTTA:** Gálvolgyi Judit. **DALSZÖVEG:** Szevanovity Dusán. **KOREOGRÁFIA:** Horgas Ádám. **DÍSZLET:** Khell Csörsz. **JELMEZ:** Jánoskúti Márta. **ZENEI VEZETŐ:** Rossa László. **DRAMATURG:** Radnóti Zsuzsa. **RENDEZTE:** Marton László.

SZEREPLŐK: Garas Dezső, Hegedűs D. Géza, Kútvolgyi Erzsébet, Igó Éva, Kolovratnik Krisztián, Gyuriska János, Borbiczki Ferenc, Rajhona Ádám, Pindroch Csaba, Atlantis Színház, Vujicsics és Sündörgő Együttes.

A Katona József Színház a Kamrában előszeretettel tűz műsorára úgynevezett csoportdrámákat, amelyek azonos foglalkozású/státusú szereplők zárt közösségén keresztül „vízcseppben a tengerként” mutatnak általánosabb irányok felé; az Elnöknök és a Top Dogs most is műsoron van, és róluk is elmondható, hogy a sikert igazából az előadás és kevésbé az adott színdarab aratja – úgy látszik, az ilyen típusú művek nagyon kedveznek a társulatnak, amely kiválóan tudja összehangolni a kiugró egyéni teljesítményeket az összcseppszőlő, harmonikus együttes játékkal.

Hasonlóan és ugyancsak sikeresnek ígérkezik a *King Kong lányai*, amely igencsak átlagos műve a drámaíróként jó nevű apa, Martin Walser (*Tölgyek és nyulak*) hasonló babérokra törő Theresia lányának. Az aggodalmas házbéli kis közösségnek és három egzaltált gondozónőjüknek tizenhárom jelenetbe szedett életkivágása afféle kegyetlen színházi próbálkozásnak tekinthető: alapszinten drasztikus és szenzációhajhász naturalizmussal ábrázolja az idős ápoltnak és viselt dolgaikat, de ugyanakkor szürreális-abszurd színezetével el is emeli az ábrázolást a valóságtól; tetőfokára ez az elidegenítés akkor hág, amikor a millió a többé-kevésbé normális Rolfie-t, az *outsidert* is magába szippantja, Galy Gayként „átszereli”, és elpusztítja. Metaforikus síkra a dráma mégis nehezen transzponálható; a másság demonstrációja, azaz a toleranciára való mozgósítás a legkevésbé sem tartozik intenciói közé, azokhoz inkább a morbid szórakoztatás, a hátborzongató lektúr igénye áll közel, a felmutatott kisvilág pedig legföljebb kórházra vagy börtönre enged asszociálni; a „konyha az egész világ” mottó mintájára jelen esetben semmiképpen sem mondható el, hogy az egész világ egy nagy aggodalmas háza volna.

A vendégrendező Bagossy László a színpadon elég meghökentően utal rá, hogy „szerinte” a néző nem csodálkozhat a három gondozónő, név szerint Berta, Karola és Mari tömeggyilkos ösztönein, amelyeket ápoltnak emberszint alatti, undorító véglény-mivolta hív elő úgyszólván természetes reakcióként. A rendező persze – s ezt leginkább saját munkája tanúsítja – csak szórakozik velünk, fenti tételét a darab szellemében abszurdnak szánja; esze ágában sincs késpénznek venni ezt a felmentést, mint ahogy másfelől el sem marasztalja King Kong párkáknak felcsapó leányait. A színpadi univerzum – s ez Theresia Walser szándékával is egybevág – el van emelve a humánus, a szánalom, netán az együttérzés vagy – a másik végleten – az öregek iránti megvetés és brutálisítás adott esetben merőben irreleváns kategóriáitól, és a maga szigorú objektivitásában egy szürreális, groteszk bohózat felé tendál.

A szándékolt hatás elérése céljából Bagossy először is jócskán lefelé mozdítja el a szereplők életkorát: az agg ápoltnak is (csakúgy, mint természetesen a három gondozónőt) fiatal színészek játsszák, semmi vagy csak felszínes (sötét szemüveg, műfoghiányok) maszokban, ezáltal eleve elterelve a figyelmet az öregkor drámájáról, és sokkal inkább a színészi virtuozitást, a mozgás, a mimika, a habitus artisztikumát kidomborítva.

Emellett az egész előadás játéktípusa elidegenített, játékos és valóságon túli, kezdve Horesnyi Balázs szelvényben fantasztikusan megnyújtott és infantilizáló elemekkel (Hófehérkével és törpéivel, Miki egerekkel, hatyúval, valamint kitépett babavétagokkal és szörnyfejekkel) telispekelt díszletével, amely úgyesen egyesíti az öregek társalgóját a gondozónői meditációk és képzeltégek helyszínéül szolgáló balkonnal. (A filmes fantáziavilágban élő három fiatal nő a legkevésbé sem mondható normálisabbnak ápoltnak.) A rendezés csúcspontjai azok a nagy tablók, amelyekre a szövegben utalás is alig van, vagy egyáltalán nincs: Albert néni monumentális tisztába tétele, Kapus néni szürreális másvilágra expedálás, Rolfi, Berta és Karola gruppensexu, Csésze bácsi és Mari manuális szexjátéka, majd Rolfi és Mari hipnotikus előkészületei a koituszhoz. Ugyancsak nagyon sikerült lelemé-